

Mojca Šorn

Medno: od mestnega kopališča do otroškega letovišča

ŠORN, Mojca, dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana, mojca.sorn@inz.si.

725.1:613.47-053.2 (497.451.1)"19"

MEDNO: OD MESTNEGA KOPALIŠČA DO OTROŠKEGA LETOVIŠČA

Po prvi svetovni vojni so ljubljanski mestni moške začeli razmišljati, da bi kopalke in kopalce, ki so svoje proste trenutke preživljali ob reki Savi, razveselili z urejenim kopališčem. Na prvi pogled se je zdelo, da so leta 1929 primerno lokacijo našli v Mednem. Najem zemljišča oziroma postavitev kopališča pa je sprožila obširno in žgočo debato med pristaši kopališč na Ljubljanici na eni ter zagovorniki kopališč na Savi na drugi strani. Vpogled v to nam nudijo zapisniki občinskih sej, ki jih hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana. Ti nam tudi izpričajo, da je podpornikom lokacije Medno visoka pričakovanja kvarila zelo nizka številka prodanih vstopnic, kar je leta 1931 pripeljalo do opustitve tega kopališča ob Savi. Destinacijo je občina v (so)upravljanje zaupala svojemu socialnopolitičnemu odseku, ki jo je relativno uspešno izkoristil za otroška letovanja več let zapored.

Ključne besede: reka Sava, Medno, mestna občina ljubljanska, kopališče, otroško letovišče, obdobje med svetovnima vojnama

ŠORN, Mojca, PhD, Scientific Associate, Institute of Contemporary History, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana, mojca.sorn@inz.si

725.1:613.47-053.2 (497.451.1)"19"

MEDNO: FROM TOWN SWIMMING POOL TO CHILDREN'S RESORT

After the First World War, Ljubljana's city officials began to think of an official bathing area to delight the bathers and bathers who spent their leisure time by the Sava River. At first glance, it seemed that a suitable location was found in Medno in 1929. The lease of the land or the construction of the bathing facilities has sparked a wide-ranging and heated debate between the supporters of the bathing facilities on the Ljubljanica river on the one hand and the supporters of the bathing facilities on the Sava river on the other. The minutes of municipal meetings, held by the Historical Archive of Ljubljana, provide insight into this. They also show that the high expectations of the Medno supporters were spoiled by the very low number of tickets sold, which led to the abandonment of the Sava baths in 1931. The municipality entrusted the (co-)management of the site to its social policy section, which has used it relatively successfully for children's summer holidays for several years in a row.

Keywords: river Sava, Medno, Municipality of Ljubljana, bathing place, children's resort, interwar period

V iskanju novega kopališča za Ljubljančanke in Ljubljančane

Ljubljančanke in Ljubljančani so od nekdaj prosti čas radi preživljali na prostem, ob lepih in toplih dneh še posebej ob vodi. Ko se je v drugi polovici 19. stoletja razcvetel obmorski turizem na avstrijski rivieri, so petičneži svoj dopust radi preživljali v Opatiji in Portorožu.¹ Kdor si takih potovanj ni mogel privoščiti, se je zadovoljil z obiskom Gradaščice in Ljubljanice pa tudi Kolezije,² kopališkega kompleksa z bazenom z naravnim vodotokom in lesenim objektom. Žal je kopalke in kopalce velikokrat zmotil tak ali drugačen neljubi dogodek, ki je lahko vplival na njihovo dobro voljo in ne nazadnje tudi zdravje, predvsem pogosti so bili tisti, ki so se nanašali na umazano vodo:

»Nekako teden sem dohaja v mestno kopališče v Koleziji jako nesnažna in gnusna voda. Mnogostranske pritožbe kopajočega se prebivalstva glede nečiste vode so popolnoma opravičene. Voda je namreč nekako mastna in polna mehurčkov, na površju pa plava cela plast nesnage. To prihaja od tega, ker čisti vojaštvo na Gradaščici vampe in čreva zaklane govede, pobija konje, jih razkosava ter spušča kri, blato in drugo nesnago vso v vodo. Pripomniti je, da se pobije tudi mnogo bolnih konj, kar vodo tembolj okuži. Ker so se pojavili pri več kopajočih se osebah nekaki garjam podobni izpuščaji, je neobhodno potrebno, da se ta nedopustnost, ki zna imeti velike posledice, takoj prepreči.«³

Mnoge Ljubljančanke in Ljubljančane je tako bolj privlačila manj okrnjena narava ob reki Savi. Sončne popoldneve, dneve in konce tedna so še posebej radi preživeli na bregovih od Ježice do Tomačevega, kjer so imeli *»na razpolago brezplačno plitvo in globoko vodo, mivko za solčenje ter prostoren travnik za razne igre«*.⁴ Posamezniki, družine in družbe so si ob Savi poiskali primerne prostore in jih *»obdržali kot svoje kar celo poletje, ali še več let.«*⁵

Po prvi svetovni vojni so ljubljanski mestni moške začeli razmišljati, da bi bilo na Savi treba poskrbeti za *»obsežno in stalno kopališče«*.⁶ Najprej so se zavzeli za olajšan dostop do reke in podprili Zdravstveni odsek za Slovenijo in Istro v Ljubljani, ki je na prvi seji sosveta za telesno vzgojo 15. julija 1920 apeliral na železniško upravo, da bi vpeljali kopališke vlake, *»ki naj vozijo vsako popoldne ob pol tretji uri iz Ljubljane do Laz, in sicer naj odhaja prvi iz južnega kolodvora, drugi pa iz prehoda na Gosposvetski cesti ter naj se ustavi na Vodmatu, da bo mogoče vstopiti tudi prebivalstvu iz vzhodnega dela mesta. Ob nedeljah in praznikih pa naj poleg teh vlakov vozi tudi po en vlak zjutraj. Vlaki naj se vračajo zvečer v Ljubljano, vožnja naj ne stane več nego 1 K, da bo omogočeno tudi revnejšim slojem uporabljati kopališke vlake.«*⁷

Ker so uslužbenci mestnega magistrata in fizikata v obiskovanju reke Save videli predvsem pozitivne učinke: *»Vse uživa mirno, nemoteno, skupina daleč od skupine, prosto naravo, zrak, solnce, vodo. Ideja »hoditi na Savo« je za mestno občinstvo, v katerem se je porodila, tako zdrava in za množico takega higijenskega pomena, da bi ne kazalo omejiti jo na noben način,«*⁸ so hoteli kopalno izkušnjo Ljubljančank in Ljubljančanov še izboljšati. Konec aprila 1923 so se odpravili v Zagreb in si ob spremstvu hrvaških kolegov na Savi ogledali kopališče na splavih. Zelo jih je pritegnil *»Bazin 7«, 30 metrov dolga in 8 metrov široka košara, ki jo je nosil skoraj dva in pol metra širok plavajoči pas – »venec na sodeh«*.⁹ Z nečim takim so želeli obogatiti tudi kopalno izkušnjo svojih sokrajank in sokrajanov, vendar se to ni zgodilo na Savi. Mestna uprava se je namreč odločila, da jim poleg Špice ponudi še eno urejeno kopališče na Ljubljanici – Livado s plavajočima bazenom. Ker je obisk v letih, ki so sledila otvoritvi (1923), hitro padal, kopališča pa niso primerno vzdrževali,¹⁰ je leta 1926 mestna komisija menila, da bi bilo kopališče na Ljubljanici najbolje opustiti.¹¹ Predlagala je, da bi se *»napravo s kabinami vred*

¹ Studen, Iz avanturizma v turizem, 93.

² Ovsec, Oris družabnega življenja v Ljubljani, 122.

³ SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 1715, št. 714. Cit. po Šorn, Način preživljanja prostega časa, 17.

⁴ SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 2037, a. e. 1892, št. 372.

⁵ SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 1715, št. 739.

⁶ SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 2037, a. e. 1892, št. 158.

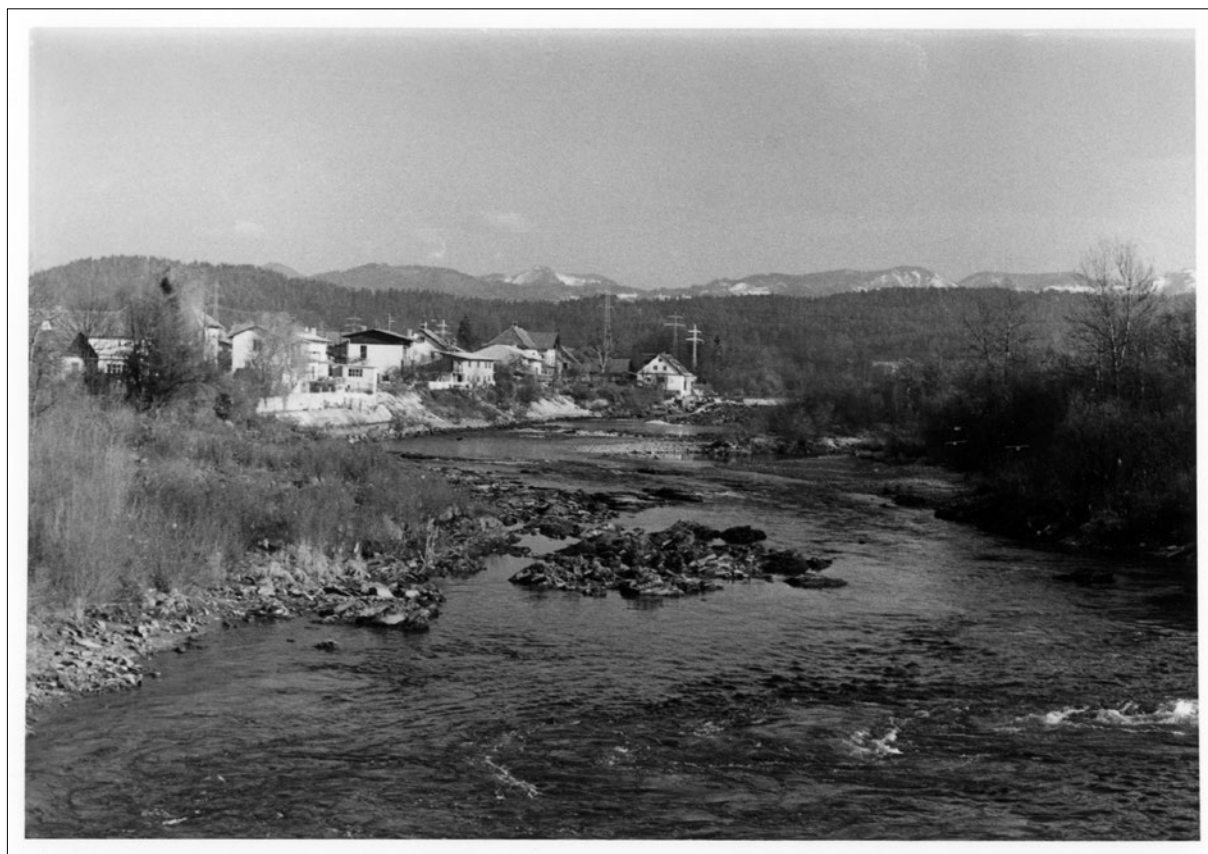
⁷ SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 1715, št. 735. Cit. po Šorn, Način preživljanja prostega časa, 117.

⁸ Ibidem.

⁹ SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 2037, a. e. 1892, št. 173.

¹⁰ Šorn, »Na Ljubljanici pa vse živo«.

¹¹ Ibid.

Sava pri Tacnu (Zgodovinski arhiv Ljubljana, SI_ZAL_LJU/0342, A6-011-015)

*preneslo na kako drugo, bolj pripravno mesto.*¹² Pri tem je (ponovno) imela v mislih reko Savo. Proti temu predlogu se je vsul kup ugovorov, relativno prepričljivi so bili tisti gospodarske narave. Stroški za odkup novega zemljišča, razdiranje in prevoz celotne kopališke konstrukcije bi bili namreč precej visoki, nezanemarljivi pa ne bi bili niti stroški za osnivanje temeljev na novi lokaciji, postavitve kompleksa in nakup materiala, ki bi se izkazal za nujno potrebnega. Ker bi realizacija tega projekta poleg zajetnega finančnega zalogaja terjala tudi dve poletni sezoni, je mestne veljake skrbelo, da bi bili Ljubljancanke in Ljubljanci predolgo časa brez prepotrebnih kapacitet za sprostitev. Tako so se odločili, da vsaj v grobem sanirajo kopališče na Livadi.¹³ Da večjega napora v projekt obnove niso vložili, se je izkazalo že leta 1929, ko se je ponovno odprla debata glede propadajočega kopališča: »Kopališče na Ljubljani je v tako slabem stanju radi poplav in visoke vode v prejšnjih letih, da se je

*moral letos en bazen odpraviti, drugi pa zožiti.*¹⁴ Ker so strokovnjaki menili, da bi bilo treba, če bi hoteli imeti kopališče v polnem obsegu, zgraditi betonske bariere, kar bi stalo približno 2.5 milijonov dinarjev, se občina za ta vložek ni odločila.¹⁵ Magistratni gremij je sklenil, da je kopališče ob Ljubljani popravi le v toliko, v kolikor je nujno potrebno za životarjenje. Strinjal se je namreč z oceno izvedencev, da bi bila temeljita obnova za mestno občino predraga. Istočasno pa je gremij predlagal, da se raje postavi novo kopališče na Savi: »Znano je, da se prebivalstvo veliko raje kopa na Savi v čisti vodi, kot v umazani Ljubljani.«¹⁶ Pooblastil je tri občinske svetnike, da poiščejo primeren prostor in se dogovorijo s potencialnimi posestniki za najem ali nakup zemljišča. Ko se je po mestu in okolici

¹² SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 2037, a. e. 1892, št. 321.

¹³ Ibid.

¹⁴ SI ZAL LJU/0488, Cod. III, t. e. 121, a. e. 85, Zapisnik javnih sej 1929, II, Zapisnik izredne javne seje ljubljanske občinske uprave, 26. 6. 1929.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ SI ZAL LJU/0488, Cod. III, t. e. 121, a. e. 84 (1929), Zapisnik četrtne redne javne seje ljubljanske občinske uprave, 14. 5. 1929.

razširila vest, da ljubljanski magistrat kupuje na Savi pod Črnuškim mostom prostor za kopališče,¹⁷ so prebivalci Ježice z županom na čelu komisijo prosili, naj bi se kopališče zgradilo pri njih. Sprva so zemljo ponujali brezplačno, vendar tej ponudbi niso ostali zvesti. Začela so se pogajanja glede cene; ker se tretjega sestanka ni udeležil niti župan niti noben drug zastopnik ježiške občine, se je komisija odpeljala na ogled terena v Medno. Tam so njeni člani našli lokacijo, ki so jo nekateri kopalci že dobro poznali. Nad njo je bil še posebej navdušen občinski odbornik Anton Likozar. Menil je, da je »prostor res idealen in zelo prikladen. Treba je postaviti samo nekaj kabin in omaric za obleke, da se ne bodo vršile tatvine, ki so se v zadnjih letih v času kopanja na Savi tako češče ponavljale. Pripomniti še tudi moram, da je Medno nekako središče izletov na Šmarno goro in Katarino. Prepričan sem, da se bo z napravo kopališče v Mednem prebivalstvu zelo ustreglo. Tudi prevoz ni z ozirom na kopalne vlake predrag, ker znaša voznina tja in nazaj samo 3.50 din na osebo.«¹⁸

Tudi ostala člana komisije sta menila, da je prostor »še boljši in še bolj idealen od onega na Ježici.« Ker je bila novo izbrana zemlja cerkvena last, se je komisija obrnila na dekana v Št. Vidu, ki je idejo o postavitvi kopališča v Mednem toplo pozdravil, »posebno še radi tega, da se ljudje ne bodo vsepovsod kopali in delali škodo.«¹⁹ Mestni občini ljubljanski je bil pripravljen zemljišče oddati v najem za daljšo dobo, najemnina naj bi bila zgolj simbolična.²⁰ Ko je bila situacija predstavljena ljubljanskemu županu Dinku Pucu, je ta projekt rade volje podprl. Verjetno si ni niti najmanj mislil, da bo sprožil obširno in žgočo debato med pristaši kopališč na Ljubljani in pristaši kopališč na Savi na drugi strani.

Kopališče Medno na zatožni klopi

Jeseni 1929 je Slovenski narod zapisal: »Proti temu kopališču in zanj so se čuli večkrat glasovi tako med občinskimi očetmi kakor tudi med občinstvom.«²¹

Občinski svetnik Ivan Frelih je na izredni seji ljubljanske občinske uprave, ki je potekala 2. junija 1929, podal pritožbo, da sklep magistratnega gremija o postavitvi kopališča ni bil objavljen na občinski deski, hkrati pa je menil, da občinski svet izvedbo tovrstnega projekta, ki je bil ocenjen na več sto tisoč dinarjev, ne bi smel prepustiti gremiju. Prepričan je bil, da sme »o novem kopališču sklepati le občinska uprava, ko bo imela na razpolago denarna sredstva.« Pri tem ga je podprl tudi nekdanji župan Ivan Hribar. Kar se tiče samega kopališča, je Frelih nadalje poudaril, da bi bilo čim hitreje še kakšno večje kopališče potrebno »napraviti v mestu Ljubljani, na Ljubljani ali pa na Gradaščici, ne pa v 10 km oddaljenem Mednem.«²² Menil je namreč, da če občina vloži tako velika sredstva v kopališče, bi morali do njega imeti hiter in enostaven dostop tudi vsi ljubljanski občanke in občani. Verjel je, da v Medno ob delovnikih ne bi mogli zahajati uradniki in nameščenci, ki so imeli službo v popoldanskih urah, obrtniki, njihovi pomočniki in številni drugi. Nenaklonjen je bil tudi reki Savi, češ da je »za kopanje premrzla ter bo mestna občina s tem kopališčem imela sigurno zgubo.«²³

S Frelihom sta se strinjala tudi občinska odbornika Josip Musar in Ivan Dachs. Zavzemala sta se za to, da se zgradi novo, modernejšo kopališče na Ljubljani ali vsaj obnovi ter nato kvalitetno vzdržuje že obstoječe. Tudi se jima ni zdelo prav, da »gre ves promet in denar Ljubljančanov ven iz mesta. Naš okraj je s tem posebno prizadet. /.../. Kopališče spada v mesto in ne ven!« Ivan Hribar je glede novega kopališča na Savi še dodal: »Ljudstvo samo je pustilo magistrat na cedilu, saj je kopališče, vprašajte, kogar hočete, slabo obiskano. Ljudje, ki se hodijo kopat na Savo, se v tem kopališču ne kopljejo, ampak povsod drugod tam okoli. Ne vem, kakšna komunalna politika je to?«²⁴ V nadaljevanju svojega govora je poudaril dva velika minusa vlaganja v kopališče, ki je tako oddaljeno od mesta. Najprej je izpostavil higienski vidik; menil je, da od novega kopališča ne bodo imeli nobene koristi ljudje, ki so živeli v skromnejših finančnih okoliščinah, ki niso

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

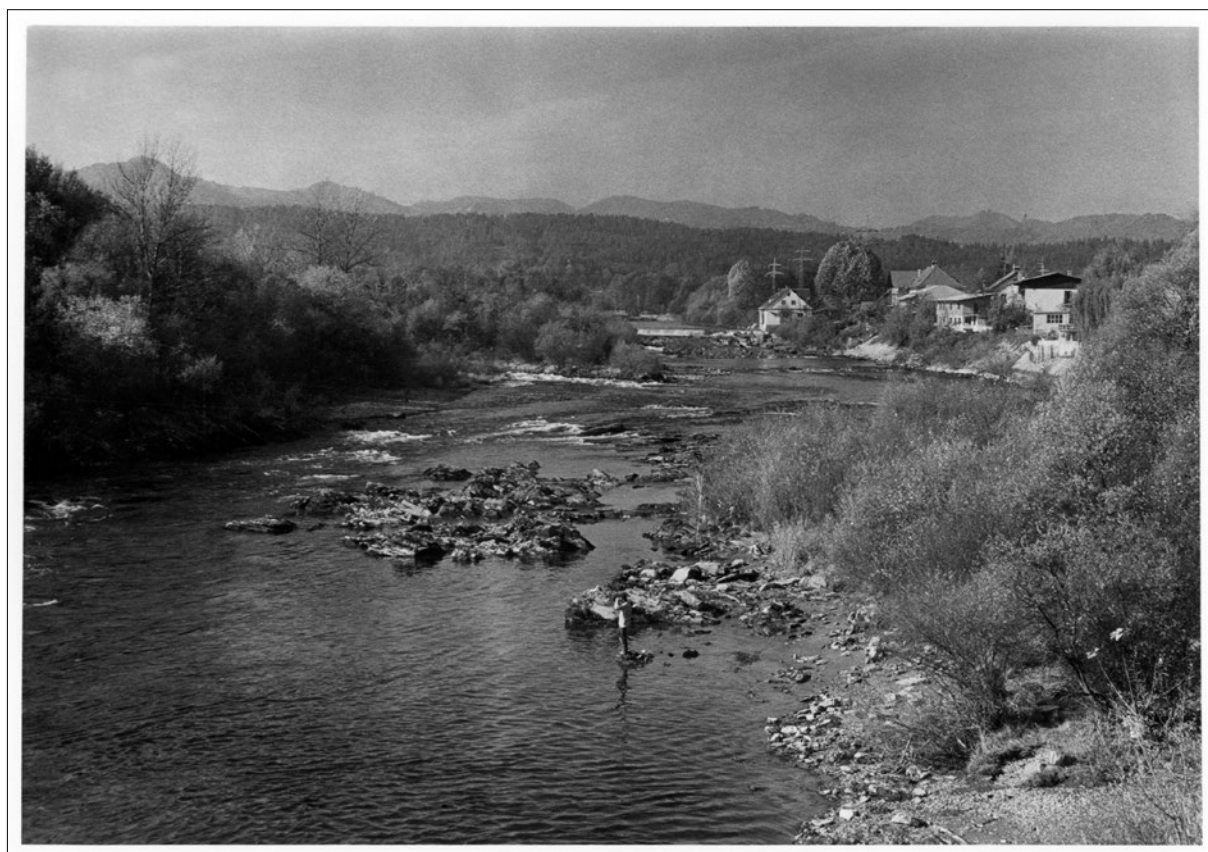
²⁰ Ibid.

²¹ Slovenski narod, 24. 9. 1929, 2, Mestni kopališči v letošnji sezoni.

²² SI ZAL LJU/0488, Cod. III, t. e. 121, a. e. 85, Zapisnik javnih sej 1929, II, Zapisnik izredne javne seje ljubljanske občinske uprave, 26. 6. 1929.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

Sava pri Tacnu (Zgodovinski arhiv Ljubljana, SI_ZAL_LJU/0342, A6-011-016)

imeli možnosti, da si si doma privoščili osnovno higieno: *»Nemogoče jim je posluževati se v takšni oddaljenosti ležečega kopališča, katerega dostop je zvezan takoj z izgubo nekoliko ur in omogočen le z izdatnimi stroški.«*²⁵ Pomemben pa se mu je zdel tudi gospodarski vidik, verjel je, da oddaljeno kopališče od Ljubljank in Ljubljančanov terja prekomerne izdatke, čeprav je šlo v najskromnejšem primeru le za vozno karto za avtobus ali kopalni vlak. Svoj nastop je zaključil z besedami:

*»Zato je /.../ potrebno, da skrbimo za rečno kopališče doma. Saj tako delajo vse mestne občine, ki so v srečnem položaju, da leže ob kaki reki. Jemati dunajski »Gänsehäufel« za vzor nečemu podobnemu na Savi, pomenilo bi le slepo posnemanje nečesa, kar na Dunaju opravičuje drugačne pač velikomestne razmere. Naša dolžnost je, ravnati se po danih nam razmerah.«*²⁶

Pristaši Save so se odzvali z zagotovitvijo, da je sredstva za novo kopališče na Savi v Mednem mestna občina dobila iz zneska, ki je bil predviden za kopališče Livada na Ljubljani za kopalno sezono 1929. Ker pa se je to kopališče počasi opuščalo, so le manjši del porabili za njegovo vzdrževanje, razliko pa so namenili postavitvi novega kopališča v Mednem. Menili so tudi, da trditve, da bi moral oziroma smel o tej zadevi sklepati le občinski svet in ne sam(o) magistratni gremij, ni točna.²⁷

Na trditve *»nasprotnikov«* Save, češ, da je za kopanje premrzla, se je odzval tudi mestni fizik in zanikal, da bi bila najdaljša slovenska reka zdravju kakor koli škodljiva. Poudaril je, *»da do sedaj ni še bil registriran noben pojav obolenja radi kopanja v Savi.«*²⁸ Občinski odbornik Josip Ambrožič pa je k temu dodal, da je prav Sava tista, ki beleži največji obisk kopalk in kopalcev:

²⁵ SI ZAL LJU 488, Cod. III, t. e. 121, a. e. 84 (1929).

²⁶ Ibid.

²⁷ SI ZAL LJU/0488, Cod. III, t. e. 121, a. e. 85, Zapisnik javnih sej 1929, II, Zapisnik izredne javne seje ljubljanske občinske uprave, 26. 6. 1929.

²⁸ Ibid.

»Kam se hodijo ljudje najraje kopat bo opazil vsak, ki zasleduje promet s kopalnimi vlaki, zlasti ob nedeljah. Vse gre le na Savo in mestna občina je res dobro ukrenila, da je zgradila kopališče v Mednem. Tisti časi, ko so ljudje hodili samo na Rožnik na sprehod so minuli.« Zgradbo kopališča v Mednem pa je pozdraviti tudi z zdravstvenega stališča: »Vsakemu bolj prija kopanje v sveži, čisti tekoči vodi, kakor pa v Ljubljani, iz katere mole marsikje razne sumljive stvari. Toliko se govori o tistih 300.000 dinarjih, jaz pa pravim, da bi bila naša dolžnost, žrtvovati v ta namen še desetkrat toliko.«²⁹

Občinski odbornik Josip Klepec je bil prepričan, da je kopališče v Mednem dobro obiskano, podporo mu je izrazil z naslednjimi besedami:

»Ni res, da je to kopališče slabo obiskano, vedno je dovolj obiskovalcev, ki se pa porazgube ob strugi Save in po otoku. Ako je mestni magistra zgradil tam kopališče, je storil le svojo dolžnost, da je ljudem ustregel, da morejo kje shraniti svojo obleko. /.../ V kopališču »Ilirija« se more kopati največ 1500 ljudi, gotovo pa čuti dnevno potrebo do kopanja najmanj 15000 Ljubljancev. S kopališčem v Mednem je mestna občina prav dobro vložila svoj kapital v zdravje prebivalstva, posebno pa še otrok.«³⁰

Brez besed ni ostal niti župan Dinko Puc, ki je izhajal iz predpostavke, da so kopališča neke vrste socialne ustanove, »ki niso napravljene zato, da bi donašale dobiček.«³¹ Tega mnjenja je bil očitno tudi občinski svet pod njegovim predhodnikom, županom Ljudevitom Peričem, ki je dal zgraditi kopališče na Ljubljani. Kopališče je stalo 6 milijonov kron oziroma 1,5 milijona dinarjev, vsako leto pa so porabili 150.000 dinarjev za redno vzdrževanje in razna nujna, manjša popravila. Iz tega je razvidno, da je kopališče v Mednem stalo nekaj več, kolikor se je porabilo letno za vzdrževanje kopališča na Ljubljani.³²

Temni oblaki nad novim mestnim kopališčem

Novo kopališče v Mednem je imelo v sezoni 1929, v kateri je bila najvišja temperatura zraka 31 stopinj, najnižja pa 16, najvišja temperatura vode 20 in najnižja 12,5 stopinj, več kot skromen obisk. V 75 dneh, od 3. junija do 15. septembra je kopališče obiskalo 2685 kopalcev (za primerjavo: v prvi sezoni, leta 1923, je kopališče na Livadi ob Ljubljani prodalo 17.658 vstopnic),³³ kar je pomenilo zgolj 36 oseb dnevno... Temu primeren je bil tudi finančni izkupiček, čeprav je vstopnina znašala 3 din za kabino za prvo osebo, za vsako naslednjo iz iste skupine pa 2 din. Omarice so bile seveda cenejše, za eno je bilo treba odšteti 2 din, otrok jo je lahko najel za 1 din. Vzrok slabe bilance so iskali v nepopolnosti kopališča, na mestni občini so razmišljali o njegovi izpopolnitvi, dograditvi. Zapis v *Slovenskem narodu* je izpostavil dejstvo, da je lesen most, ki ga je mestna občina postavila od brega kopališča do otoka sredi reke, pritegnil veliko oseb, ki vstopnine niso plačale. Članek je hkrati priobčil, da mestni funkcionarji računajo, da bi obisk v Mednem dosegel »najmanj 100 plačanih kopalcev dnevno, če bi se odstranili vsi ti nedostatk«, zato so nameravali leta 1931 pred kopališčem zgraditi manjši jez, s katerim bi ustvarili nekakšen naravni bazen. Lokacijo so nameravali tudi ograditi, da bi se znebili zastojkarjev, del plaže bi ostal travnat, del pa bi jo posuli z mivko, namestiti so nameravali lesena ležišča.³⁴

Še vedno skeptični Ivan Hribar je na javni občinski seji prispevek v *Slovenskem narodu* komentiral:

»Po tej ekspektoraciji je jasno, da se oni krogi mestnega magistrata, ki so medensko kopališče kljub resnemu svarilu iz srede občinskega sveta samega zasnovali in napraviti dali, po vsem neuspehu in po vsej, deloma jako ostri kritiki v listih /.../, še vedno ostali trdovratni in za trezna premišljevanja nesposobni, ali pa vsaj kljubovalno nedostopni. Bati se je torej, da bi jim res utegnili pasti v glavo lotiti se izvedbe programa, ki ga »Slovenski narod« napo-

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ SI ZAL LJU/0489, Reg. I., t. e. 2037, a. e. 1892, št. 235.

³⁴ Slovenski narod, 24. 9. 1929, 2, Mestni kopališči v letošnji sezoni.

veduje. /.../ Zaklicati jim moramo glasno in jasno: absolutno ne na troške mestne občine!»³⁵

Nasprotoval je nadaljnemu vlaganju v kopališče Medno, en od razlogov je bilo tudi dejstvo, da je zasebna sfera leta 1931 uredila kopališče na priljubljeni Ježici. Takole je povzel:

»Ker so se Ljubljancje že itak najraje hodili kopat na Savo nižje črnuškega mostu, ker je Posavje od Kleč do Šmartna že od nekdaj najprijubnejše izletišče njihovo, in ker jim bo novozgrajeno kopališče na Ježici nudilo vse udobnosti, je brez vsakega dvoma, da se bo iz vseh teh razlogov že lani tako pičili obisk kopališča v Mednem letos še bolj poslabšal. Vsak nov izdelek pomenil bi torej neopravičljivo zapravljenost.«³⁶

Od mestnega kopališča do otroškega letovišča

Kot da bi bivšemu županu res prisluhnili, so se leta 1931 na ljubljanski občini začeli pogovarjati, da bi kopališče v Mednem zaupali v upravljanje občinskemu socialnopolitičnemu odseku, ta pa je intenzivno razmišljal, da bi ga izkoristil za otroška letovanja.³⁷ V letih med svetovnima vojnama je ljubljanska mestna občina po vključitvi mladinskega skrbstva v okvir javnega socialnega skrbstva med drugim namreč prožno sledila idejam, priporočilom in zapovedim glede organizacije in izvedbe otroških kolonij, saj je verjela, da se lahko le s primerno dolgimi letovanji doseže načrtano, namreč »dvigniti odprano silo otroka, okrepiti njegovo telesno stanje, napraviti ga sposobnega za kljubovanje naporu prihodnjega šolskega leta in ga duševno tako osvežiti, da bo lažje sprejemal nove utise.«³⁸

Občinski svetovalec Anton Likožar se je tako na seji socialnopolitičnega odseka, ki je potekala 4. aprila 1931, »zavzemal za Medno kot kraj počitniške kolonije /.../, kjer bo Rdeči križ dal mestni občini na razpolago eno barako v kateri bi bilo lahko nastanje-

nih stalno 40 otrok.«³⁹ Po dinamični debati je Joža Bohinjec rezimiral predloge glede Mednega in ostale predloge, ki so obravnavali otroške kolonije, v naslednja sklepa, ki so ju prisotni soglasno sprejeli:

1. V mestnem kopališču v Mednem se organizira stalno počitniško kolonijo mestne občine ljubljanske.
2. Stalno počitniško kolonijo mestne občine se lahko razširi v dnevno kolonijo.⁴⁰

Leta 1931 je v Mednem, ki je dejansko postalo »pripraven kraj za letovanje, zraka in okrepčila potrebnih otrok«, letovalo 100 otrok,⁴¹ leto kasneje pa 123.⁴²

Občina je s pošiljanjem otrok v medensko kolonijo nadaljevala v naslednjih letih, pri tem pa je denar poskušala pridobiti tudi izven proračunskih sredstev. Leta 1933 je socialnopolitični odsek razmišljal o organizaciji koncerta, gledališke predstave na prostem ali kaj podobnega.⁴³ Zdravnik in ljubljanski mestni fizik Mavricij Rus je v želji, da bi mogla mestna občina v počitniške kolonije poslati čim več otrok, predlagal, da bi organizirali tombolo, katere čisti dobiček bi šel v namene letovanja. Tombola naj bi potekala na letnem telovadišču Sokola pod geslom »Za otroka«. Apeliral je na občinske svetnike, naj vsak po svojih zmožnostih priskrbi čim več daril za dobitnike. Dogodek bi popestrili s prodajo cvetlic in ročnih del ter promenadnim koncertom. Junija, ko je bilo znano, da je bilo na občino vloženih več kot 500 prošenj za počitniško kolonijo, je bilo na seji socialnopolitičnega odseka poudarjeno, da je treba prodajo tombolskih srečk organizirati karseda dobro, da bi jih prodali čim več. Srečke so bile tako poslane okrajnim načelnikom, obrtnim organizacijam, poštni direkciji, tovarnam, tiskarnam, župnikom, gradbenim podje-

³⁵ SI ZAL LJU/0488, t. e. 123, a. e. 88, Javne občinske seje 1931, Zapisnik 3. redne javne seje občinske uprave ljubljanske, 30. 4. 1931.

³⁶ Ibid.

³⁷ SI ZAL LJU/0488, Cod. VIII, t. e. 150, a. e. 10, Zapisnik seje socialno političnega odseka, 4. 11. 1931.

³⁸ Kristan-Lunaček, O počitniških kolonijah, 51.

³⁹ SI ZAL LJU/0488, Cod. VIII, t. e. 150, a. e. 10, Zapisnik seje socialno političnega odseka, 24. 4. 1931.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ SI ZAL LJU/0488, Cod. III, t. e. 123, a. e. 89 (Javne občinske seje 1932), Zapisnik 1. redne javne seje občinske uprave ljubljanske, 12. 1. 1932.

⁴² SI ZAL LJU/0488, Cod. VIII, t. e. 150, a. e. 10, Zapisnik seje socialno političnega odseka, 8. 6. 1932.

⁴³ SI ZAL LJU/0488, Cod. VIII, t. e. 150, a. e. 110, Zapisniki sej soc.-pol. odseka od 1928 do 1933, Zapisnik seje socialno političnega odseka, 28. 4. 1933.

tjem itd. Sledil je še napotek: »Na dan pred tombolo in na dan tombole je treba podvojiti prodajo srečk s tem, da se pritegne čimveč moči k razprodaji. Stopiti je v stik tudi z učiteljicami, odnosno z učitelji.«⁴⁴ V dnevniku Slovenec je 9. junija svoj poziv objavil tudi župan Dinko Puc, zapisal je:

»Ali poznate šolsko mladino naših delavcev, namučencev, malih uradnikov? Ali ste jih kdaj pozornejše gledali, ko gredo v šolo ali iz šole? V tenkih izpranih oblekah, zakrpanih čevljih, bledih lic, šibki in suhi so jasna priča današnjih socialnih razmer. Premalo imajo hrane, premalo zraka. – Preskromni dohodki staršev ne dopuščajo dobrih stanovanj, v malih zatohlih sobah biva preveč oseb, hrana pa ne more biti izdatna. Kdor more dati tej mladini v poletnem času mesec dni bivanja v prosti naravi, v okolici gora ali ob morski obali, kdor ji uteši v teh dneh glad s krepko domačo hrano, ta je storil veliko dobro delo. En mesec samo svetlobe, vode, gozda, zraka, en mesec samo malo svetlobe ubogemu človeškemu ptičku, ki je uklenjen ostalih 11 mesecev v tesne prostore domačega stanovanja, en mesec izpremembe dajmo tem revčkom, da se jim okrepe telesca in razvedre duše, da bodo videli, da tudi njim sije sonce na nebu!

Mestna občina vzdržuje že več let počitniško kolonijo na Gorenjskem in ob morju, toda njena redna budžetarna sredstva v današnjem času ne zadoščajo več. Preveč je potrebnih in srce nam je težko, ko ne moremo ustreči vsem.

Nekaj sredstev v ta namen hočemo zbrati s tombolo, ki bo dne 11. junija 1933 ob 3 popoldne na Kongresnem trgu. Dobitki so izredno lepi in mnogo jih je. A ne kupujte tablic samo radi dobitkov. Kupujte jih v zavesti, da bo vsak dinar, ki ga daste, pomagal zaokrožiti in pordečiti lička naše revne mladine. V ta namen apeliramo na Vaša zlata srca – s o m e š č a n i!⁴⁵

Tombola, ki je potekala 11. junija 1933, je relativno dobro uspela.⁴⁶ Z izkupičkom je mestna občina

ljubljska v Mednem še pred glavno poletno sezono postavila zlozljivo leseno barako za 60 otrok,⁴⁷ ki so jo koristili julija in avgusta.⁴⁸

Kako je bilo s kolonijami leta 1934, izvemo iz dnevnika Slovenec: »Danes je odšlo na počitnice več skupin ljubljanskih revnih otrok. Ob pol 4 popoldne se je odpeljalo 100 deklic v počitniško kolonijo mestne občine v Mednem, kjer bodo ostale 4 tedne, nato pa napravijo prostor enako močni skupini dečkov. Vse to gre na stroške mestne občine ljubljanske.«⁴⁹

Zaključek

Leta 1938 so mestni možje začeli razmišljati, da bi počitniške kolonije v Mednem ukinili, »ker je kraj zaradi bližine mesta in vedno večje naseljenosti za to neprimeren.«⁵⁰ Vodstvo kolonije je namreč poročalo, da zaradi ugodnih prevoznih zvez otroke dnevno obiskujejo starši »ter jim donasajo živila in razne slaščice ter sadje, kar ima slabe posledice, ker zbolijo vsako leto mnogo otrok zaradi tega. Tudi domotožje se vzbuja otrokom z obiski in uteče iz kolonije redno več otrok kljub največji pažnji nadzornih organov.«⁵¹ V zapisniku seje socialnopolitičnega odbora najdemo še druge razloge, ki so tehtnico nagibali proti zaprtju letovišča: »Poleg tega teče čez svet javna pot, ki se jo poslužujejo izletniki ter motijo koloniste, v neposredni bližini pa zidata dva posestnika novi hiši, kar bo še bolj motilo mir. Tudi Sava se zajeda vedno globlje v svet pred kolonijo tako, da je vsako leto manj prostora za igre, dočim je reka sama zaradi velike množine zemlje, ki se useda v strugo za kopanje neprimerna.«⁵² Kolonijo so nameravali premestiti v Poljansko dolino, kjer je Mestna delavska zavarovalnica prodajala pod

političnega odseka, 13. 6. 1933.

⁴⁷ Poleg nje so postavili barako Rdečega Križa za 20 otrok.

⁴⁸ SI ZAL LJU/0488, Cod. VIII., t. e. 150, a. e. 10, Zapisnik seje socialno političnega odseka občinske uprave ljubljanske, 11. 5. 1933.

O postavitvi »zlozljive« barake gl. SI ZAL LJU/0488, Cod. VIII., t. e. 150, a. e. 110, Zapisniki sej soc.-pol. odseka od 1928 do 1933, Zapisnik seje socialno političnega odseka, 11. 5. 1933.

⁴⁹ Slovenec, 3. 7. 1934, 4, Otroci odhajajo na počitnice.

⁵⁰ SI ZAL LJU/0488, Cod. VIII., t. e. 150, a. e. 13, Zapisniki sej socialno pol. odbora v letu 1938, Zapisnik 5. seje socialno političnega odbora mestnega sveta ljubljanskega, 7. 3. 1938.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

ugodnimi pogoji svet v Srednji vasi. Ker so sklepali, da stroški selitve barak iz Mednega ter dozidave poslopja za kuhinjo ne bodo visoki, so se začela pogajanja o nakupu zemljišča.⁵³ Načrti do začetka druge svetovne vojne niso bili realizirani.

Viri in literatura

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv Ljubljana:
SI ZAL LJU/0342, Zbirka fotografij.
SI ZAL LJU/0488, Cod. III in Cod. VIII,
Rokopisne knjige.
SI ZAL LJU/0489, Reg. I, Mesto Ljubljana.
Splošna mestna registratura.

Časopisni viri

Slovenec 1933, 1934.
Slovenski narod 1929.

Literatura

Kristan-Lunaček, Slava: O počitniških kolonijah. V: *Zdravje v Sloveniji. II. knjiga. Zdravstvene prilike in delo higijenskih ustanov v Sloveniji 1922–1936. Spomenica ob petnajstletnici Higijenskega zavoda v Ljubljani*, ur. Ivo Pirc. Ljubljana: Higijenski zavod, 1938, 51–54.
Ovsec, Damjan: *Oris družabnega življenja v Ljubljani od začetka dvajsetega stoletja do druge svetovne vojne*. [Ljubljana]: Društvo arhitektov Ljubljane, 1979.
Puc, Dinko: Tombola za mladino. *Slovenec*, 9. 6. 1933, 4.
Razvoj turizma v Sloveniji, ur. Franc Rozman in Žarko Lazarevič. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1996.
Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992. Ljubljana: Mladinska knjiga in Inštitut za novejšo zgodovino, 2005.
Studen, Andrej: Iz avanturizma v turizem. V: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*.

Ljubljana: Mladinska knjiga in Inštitut za novejšo zgodovino, 2005, 92–94.

Šorn, Mojca: »Na Ljubljani pa vse živo«.

Ustanovitev ljubljanskega kopališča Livada in prvih nekaj let njegovega delovanja.

Zgodovina za vse: vse za zgodovino 29, št. 2, 2022, 53–63.

Šorn, Mojca: *Način preživljanja prostega časa meščanov Dunaja in Ljubljane od druge polovice 19. stoletja do 30-ih let 20. stoletja. Diplomski naloga*. Ljubljana, 1996.

Šorn, Mojca: Način preživljanja prostega časa meščanov Dunaja in Ljubljane od druge polovice 19. stoletja do 30-ih let 20. stoletja. V: *Razvoj turizma v Sloveniji*, ur. Franc Rozman in Žarko Lazarevič. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1996, 105–121.

Zusammenfassung

VON DER STÄDTISCHEN BADEANSTALT ZUR FERIENKOLONIE FÜR KINDER

Die Laibacherinnen und Laibacher verbrachten ihre Freizeit gerne im Freien, an schönen und sonigen Tagen insbesondere an den Flüssen Ljubljana und Sava. Nach dem Ersten Weltkrieg begannen die Laibacher Stadtväter zu überlegen, auch die Badenden des letztgenannten Flusses – des längsten in Slowenien – mit einer geordneten Badeanstalt zu erfreuen. Im Jahr 1929 schien eine Kommission dreier Gemeinderäte im zehn Kilometer entfernten Medno endlich den geeigneten Standort gefunden zu haben. Die Pacht des Grundstückes bzw. der Bau der Badeanstalt lösten allerdings eine heftige, umfangreiche Debatte aus, denn ein Teil der Gemeinderäte war überzeugt, dass man zuerst für eine größere Badeanstalt in der Stadt Ljubljana – an den Flüssen Ljubljana oder Gradaščica – sorgen sollte, nicht aber im vorstädtischen Medno. Außerdem meinten sie, dass alle Laibacher Bürgerinnen und Bürger einen schnellen, einfachen und finanziell nicht belastenden Zugang haben sollten, weil die Laibacher Gemeinde beträchtliche Mittel in die Badeanstalt investiert hatte. Die Erwartungen und Pläne der Befürworter der Badeanstalt an der Sava wurden durch die sehr niedrigen Verkaufszahlen von Eintrittskarten beeinträchtigt. Die neue Bade-

⁵³ *Ibid.*

anstalt in Medno hatte in der Eröffnungssaison 1929 einen mehr als bescheidenen Besuch. In 75 Tagen, vom 3. Juni bis zum 15. September, besuchten 2685 Badende die Anstalt, was lediglich 36 Personen pro Tag bedeutete (zum Vergleich: in der ersten Saison im Jahr 1923 verkaufte die Badeanstalt in Livada an der Ljubljana 17.658 Eintrittskarten). Trotz der Worte und Ansichten des Laibacher Bürgermeisters Dinko Puc, der von der Annahme ausging, dass Badeanstalten eine Art soziale, nicht profitorientierte Einrichtung sind, begann man im Jahr 1931 in der Laibacher Gemeinde darüber zu diskutieren, die Badeanstalt in Medno aufzulassen bzw. dem sozialpolitischen Ausschuss zur Mitverwaltung anzuvertrauen. Diese Entscheidung wurde durch die Tatsache beschleunigt, dass im Jahr 1931 von privater Hand eine Badeanstalt im beliebten Ježica an der Sava eingerichtet wurde. Im selben Jahr übernahm der Laibacher sozialpolitische Ausschuss mit Freude den angebotenen Standort und widmete ihn in Übereinstimmung mit den Richtlinien der Jugendfürsorge für Ferienaufenthalte von Kindern. Rund 200 Kinder, Mädchen und Buben, genossen bis zum Ende der dreißiger Jahre des 20. Jahrhunderts auf Kosten der Laibacher Stadtgemeinde acht Wochen im Jahr die Freuden des Sommers. Die finanziell schwierigen Jahre der großen Wirtschaftskrise bildeten keine Ausnahme, die Stadtgemeinde schickte auch in dieser Zeit Laibacher Buben und Mädchen aus einkommensschwachen Familien in die Ferienkolonie Medno, wobei man sich mit marktfinanziertem Geld behalf, da die Budgetmittel für solche Projekte nicht mehr ausreichten.

Schlagwörter: Fluss Sava/Save, Medno, Stadtgemeinde Ljubljana/Laibach, Badeanstalt, Ferienkolonie für Kinder, Periode zwischen den Weltkriegen